

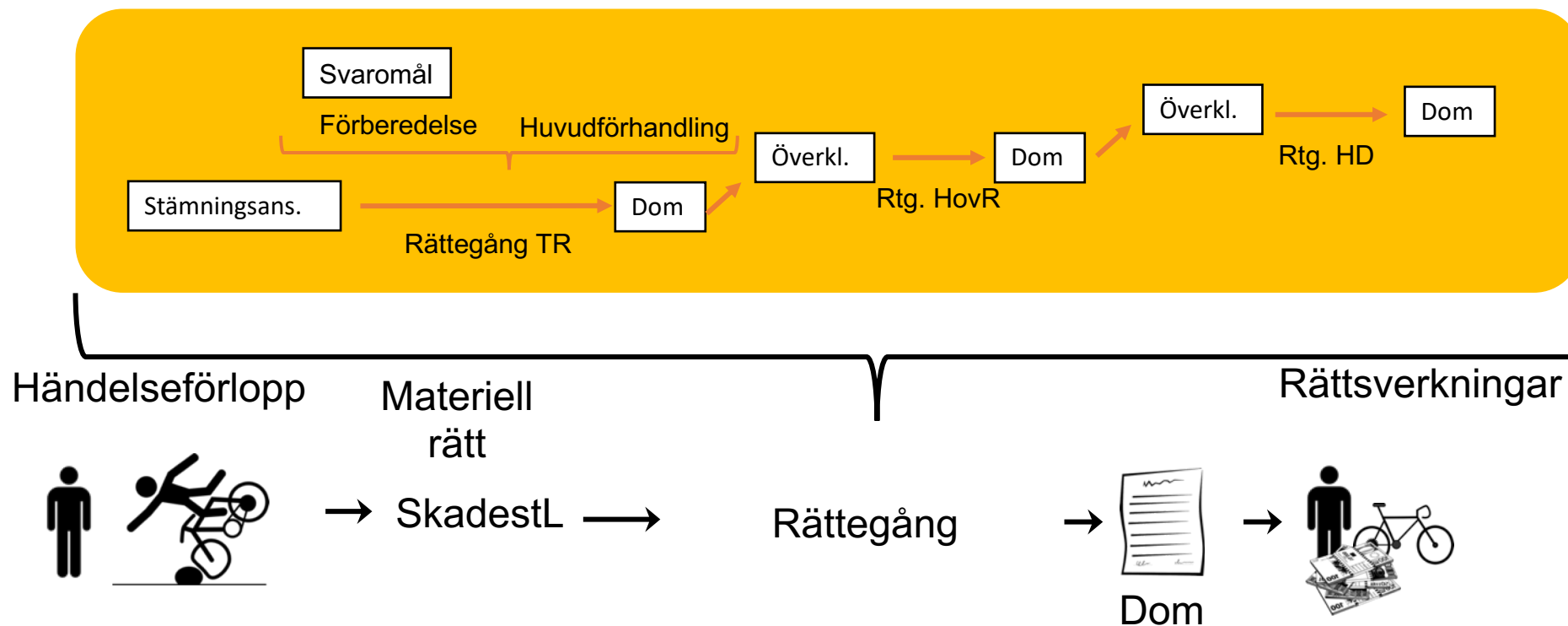
Seminarium SFIR den 22 oktober 2020

Att tala är silver, att tiga är guld...eller?

PROCESSUELLA RAMAR FÖR TVISTEMÅLSPROCESSEN

Henrik Bellander

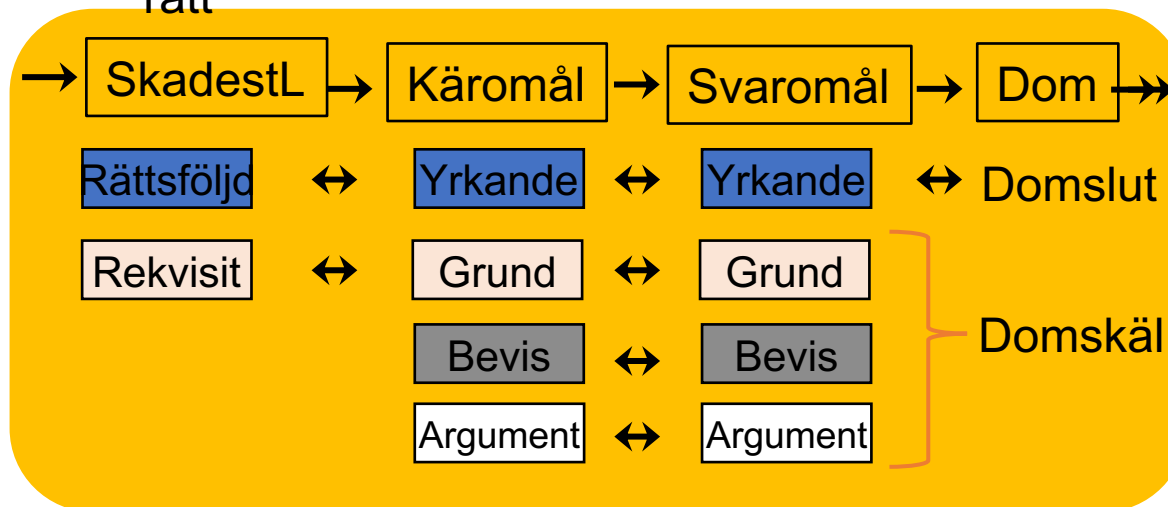
Del A: Förfarandereglerna (processens ram och rättskraften)

Händelseförlopp

Materiell
rätt

Rättsverkningar

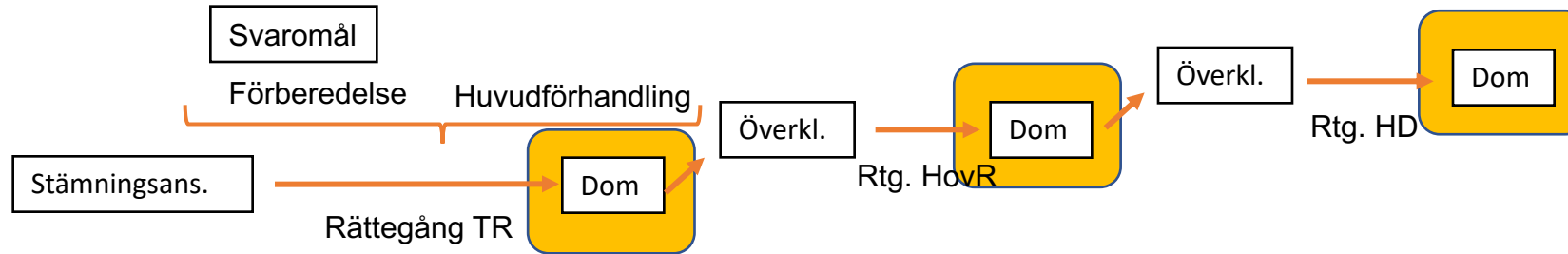

Del B: Parternas talan och den materiella rätten

Del A

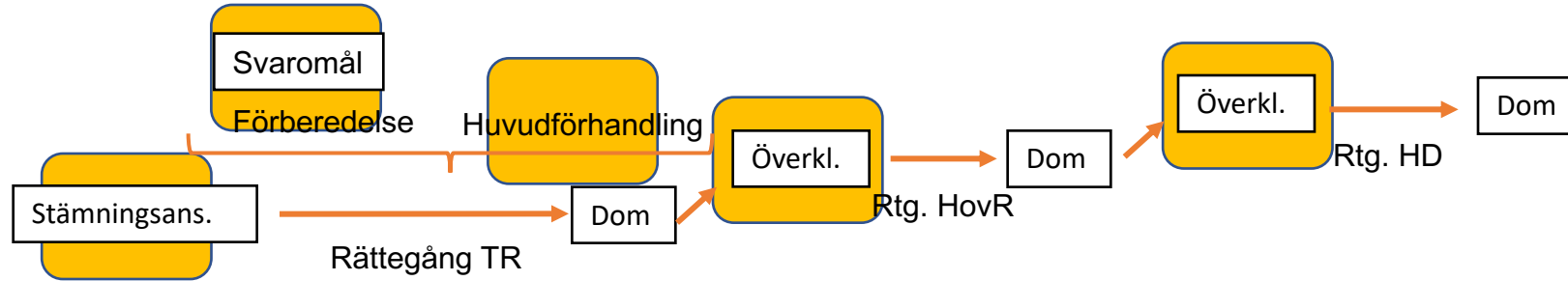
Förfaranderegler (processens ram
och rättskraftsregler)

1. RB 17:3 som utgångspunkt

RB 17:3: Dom må ej givas över annat eller mera, än **vad part i behörig ordning yrkat**. Är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, må dom ej grundas å **omständighet, som icke av part åberopats till grund för hans talan**.
(*dispositionsprincipen*)

2. Yrkanden/åberopanden

RB 42:2

Krav på stämningsansökan (bestämt yrkande och "en utförlig redogörelse för de omständigheter som åberopas till grund för yrkandet")

RB 17:2

Dom grundas på vad som förekommit vid förhandlingen

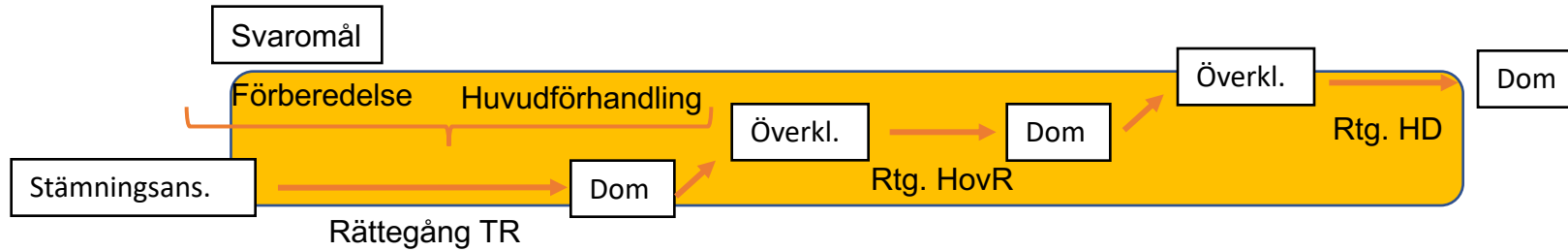
RB 50:4/55:3

Vid överklagande: Vilken del av domen som överklagas, den ändring som yrkas samt grunderna för överklagandet m.m.

RB 42:7

Krav på svaromål (om yrkande medges eller bestrids, grunden för detta, yttrande rörande kärandens omständigheter, angivande av egna omständigheter)

3. Ändring/justering av talan

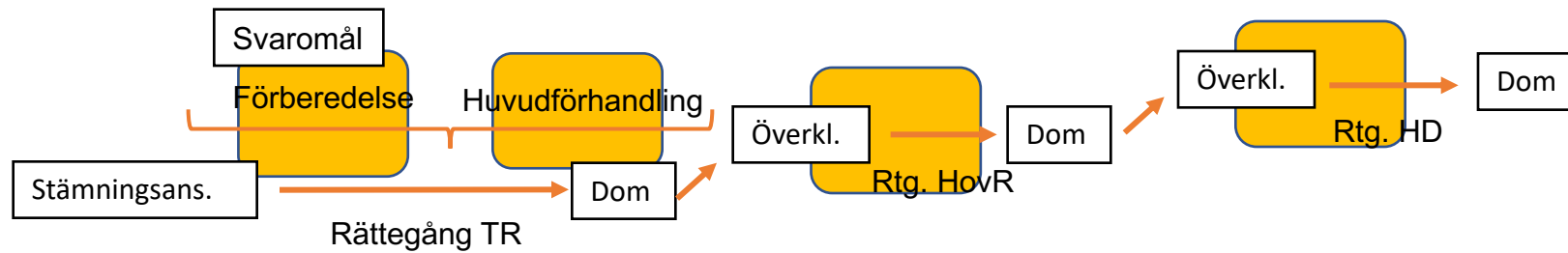
RB 13:3

St 1: Undantag från förbud att ändra talan (nya yrkanden)

St. 2: Förutsättningar för ändring av talan efter att huvudförhandling inletts kräver att handläggningen inte fördröjs, förbud i högre rätt.

St. 3: Justering av talan (inskränkning eller åberopande av nya omständigheter utan att saken ändras)

4. Preklusionsregler

RB 42:15

"Stupstocks föreläggande" (ny omständighet eller nytt bevis därefter kräver giltig ursäkt)

42:15 a st 1

Förberedelsen förklaras avslutad (ny omständighet eller ett nytt bevis endast om giltig ursäkt eller om målets prövning inte fördröjs i någon väsentlig mån)

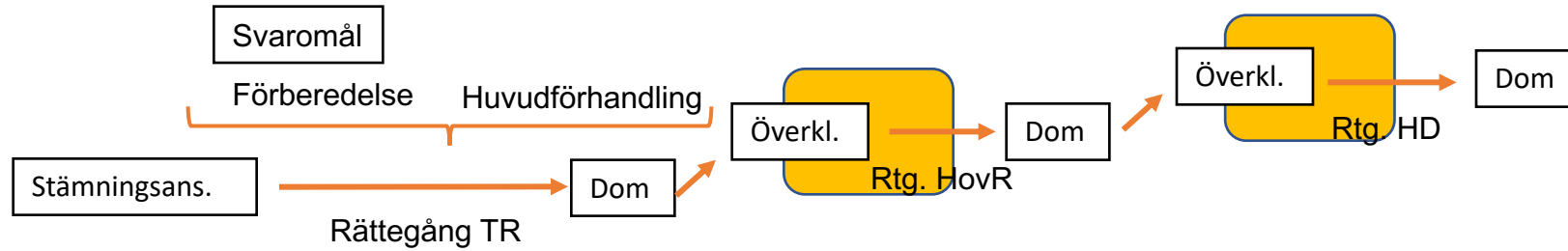
RB 43:10

Ändring/tillägg/nya omständigheter eller bevis får lämnas utan avseende om otillbörligt syfte eller om av grov vårdslöshet

RB 50:25/55:13

Förbud ändra talan att avse en annan del av domen än den som uppgetts vid överklagandet. Nya omständigheter eller bevis endast om part inte kunnat åberopa tidigare eller vid giltig ursäkt.

5. Prövningstillstånd

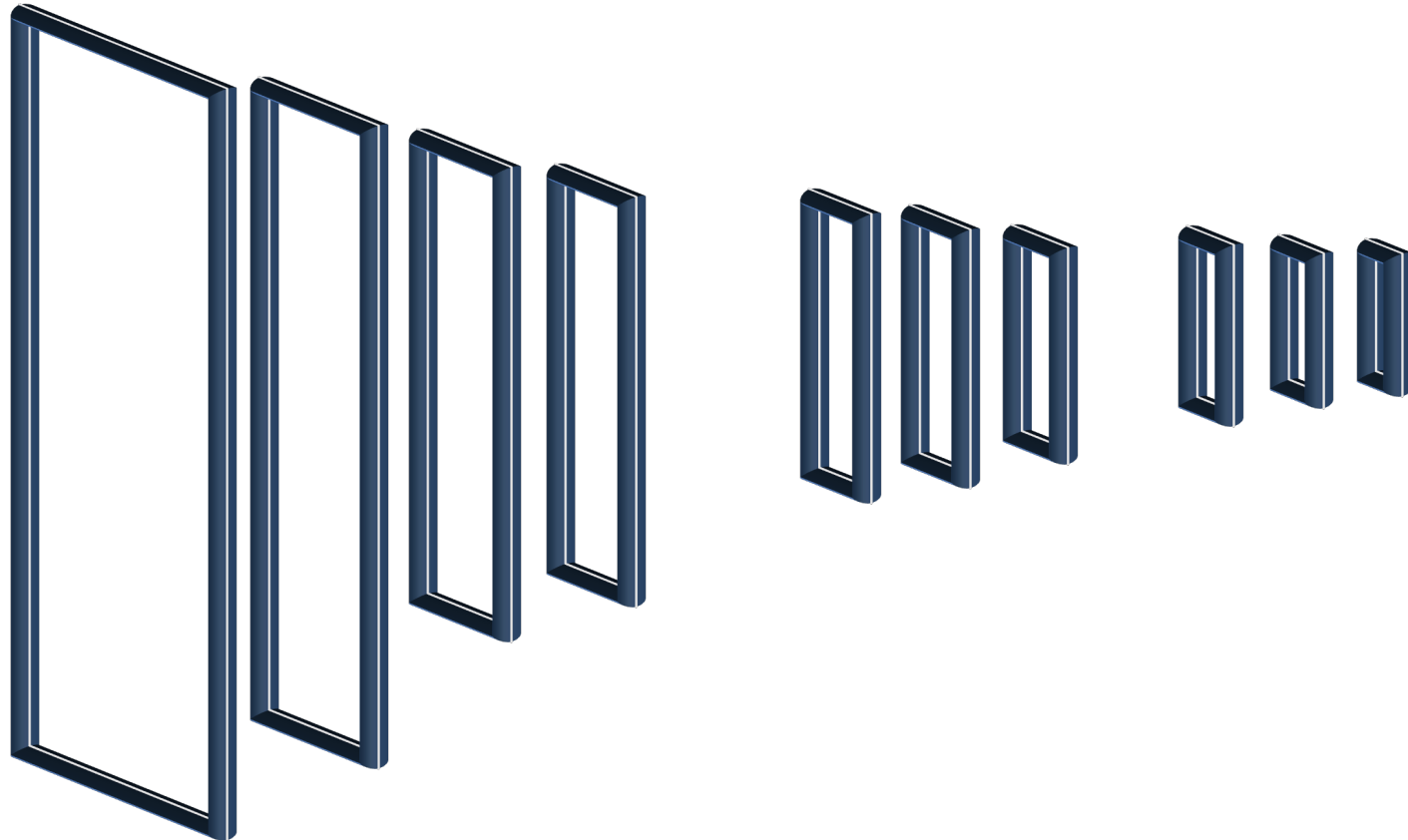
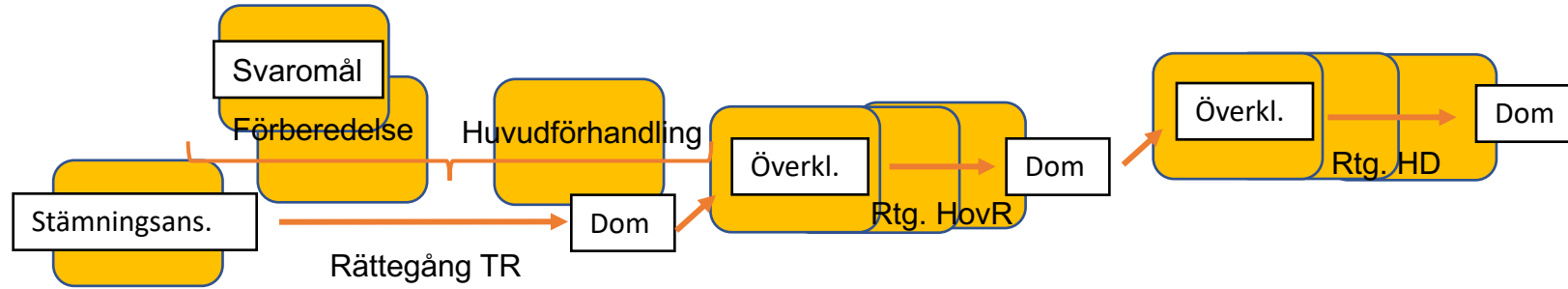

RB 49:14 (hovrätt)
Förutsättningar för
prövningstillstånd

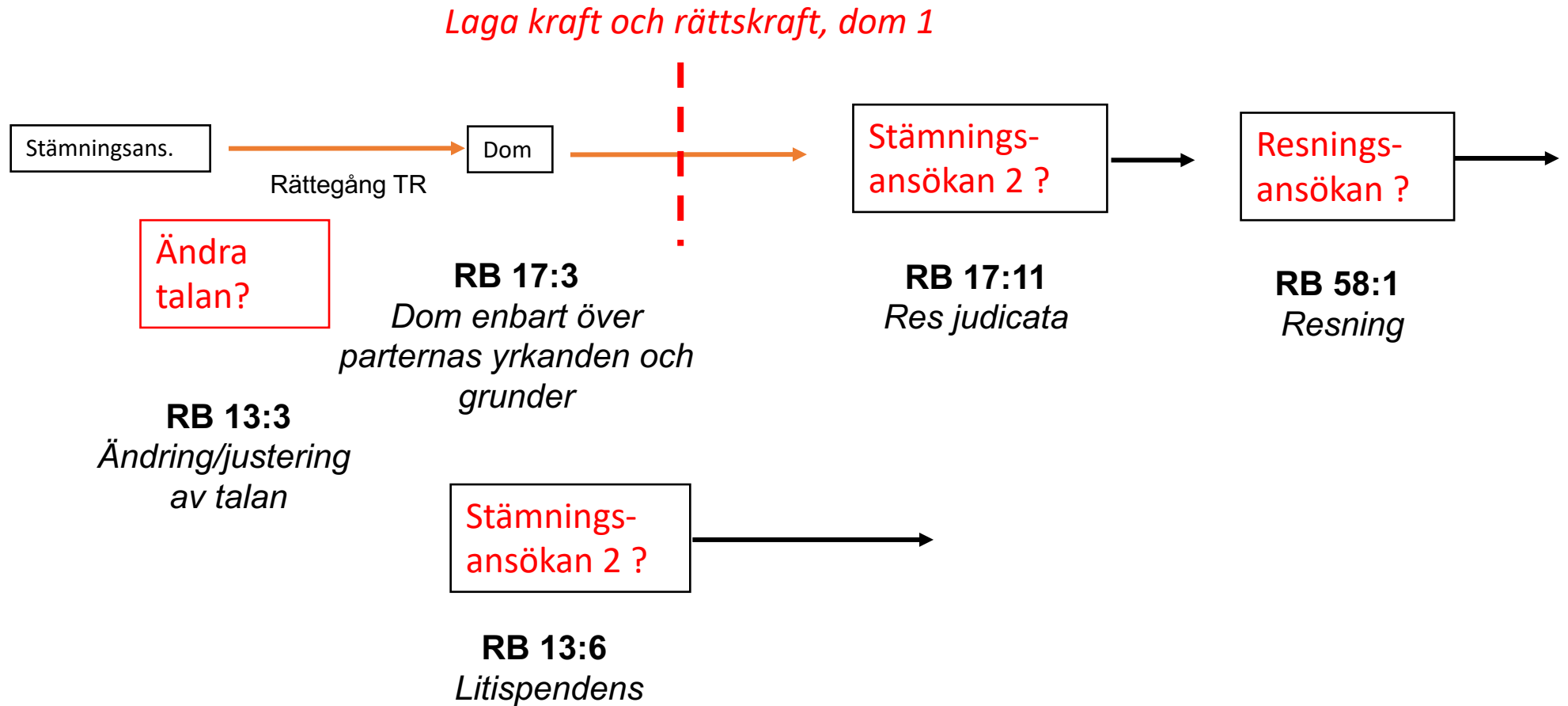
RB 54:10 och 54:11 (HD)
Motsvarande bestämmelser för HD

RB 49:14 a (hovrätt)
Prövningstillstånd får begränsas
till att gälla en viss del av en dom

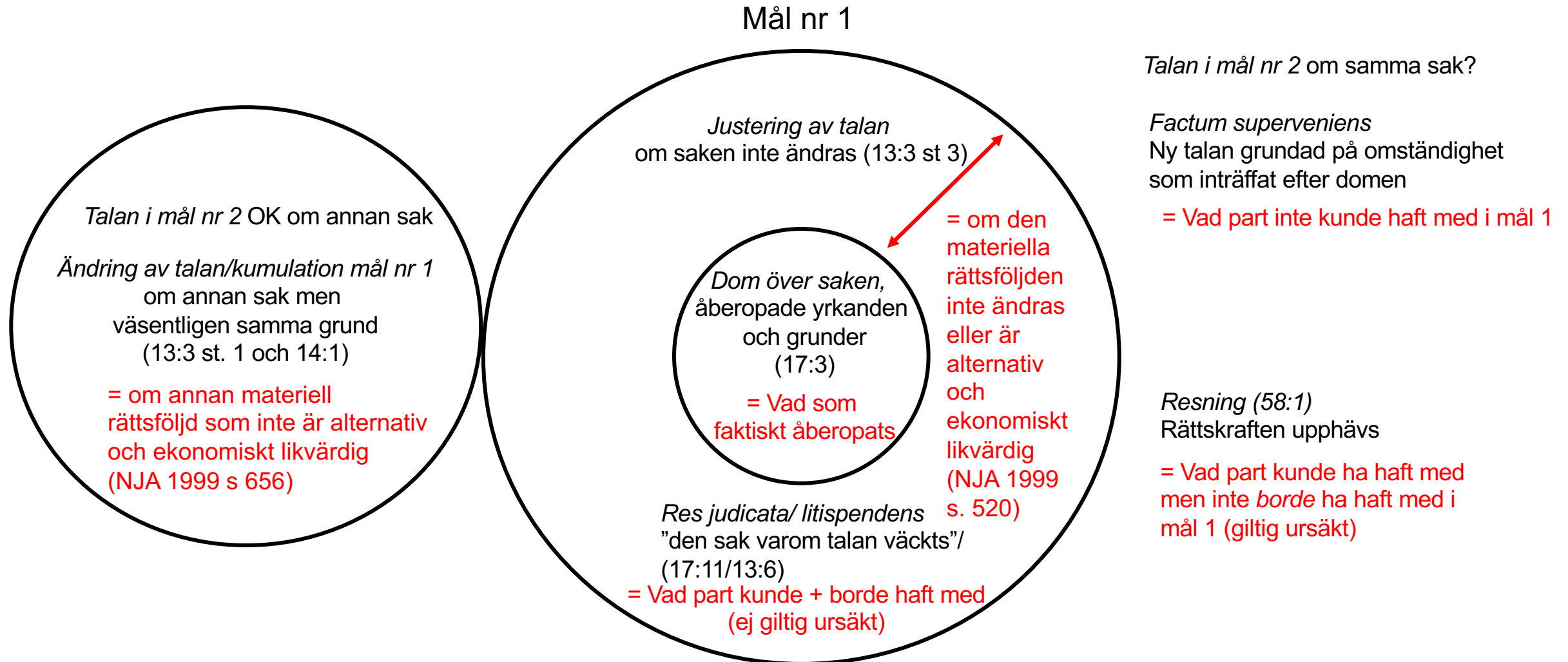
1-5 = Processens ram

6. Rättskraften

6. Rättskraften

Del A. Sammanfattning

- RB 17:3 omgärdas av en omfattande reglering av parternas talan.
- Incitament att processa **omfattande** genom rättskraften (en rättegång och inte flera) och **uttömmande** med tyngdpunkt i tingsrätten och redan under förberedelsen genom olika preklusionsregler.
- Inom rättegången vissa ventiler för att kunna åberopa nya omständigheter (ursäktsrekvisit) så länge det sker inom ramen för samma sak.

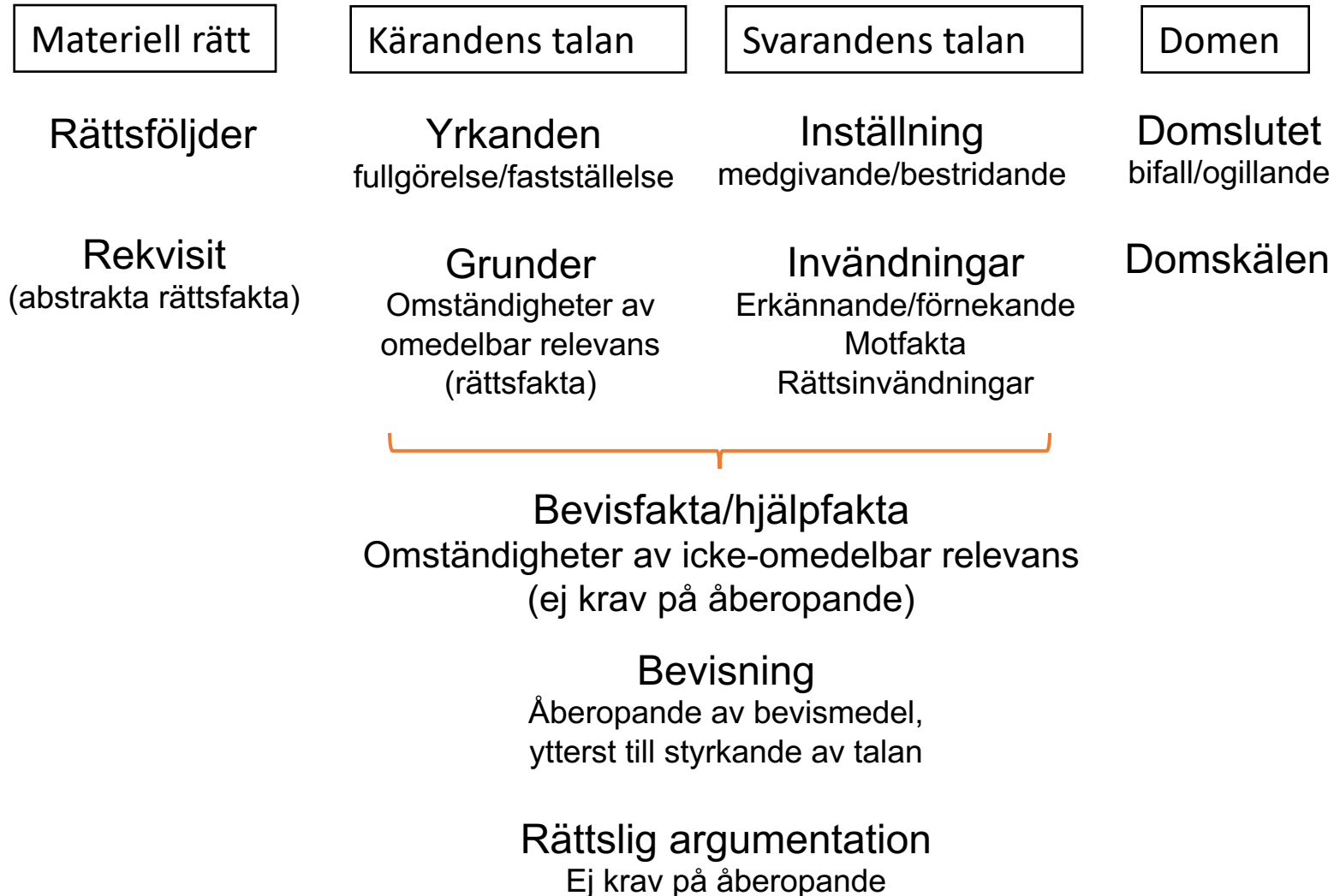
Del A. Sammanfattning

- Men flera avgörande frågor regleras inte direkt av lagtexten, t.ex.:
 1. Vad är en "omständighet"? ("rättsfakta"/"bevisfakta"/"hjälpfakta" och rättslig argumentation)
 2. Vad krävs för ett "åberopande" och hur fördelas ansvaret för detta mellan parterna? (Åberopsbördan)
 3. Vilka yrkanden/grunder prekluderas av rättskraften?
- Alla dessa frågor avgörs av förhållandet mellan parternas talan och den materiella rätten (rättsföljder och rekvisit), vilket behandlas i Del B

Del B

Parternas talan och den materiella
rätten

1. Från materiell rätt till dom

1. Från materiell rätt till dom

Materiell rätt Känslomässig rätt Formell rätt Dom

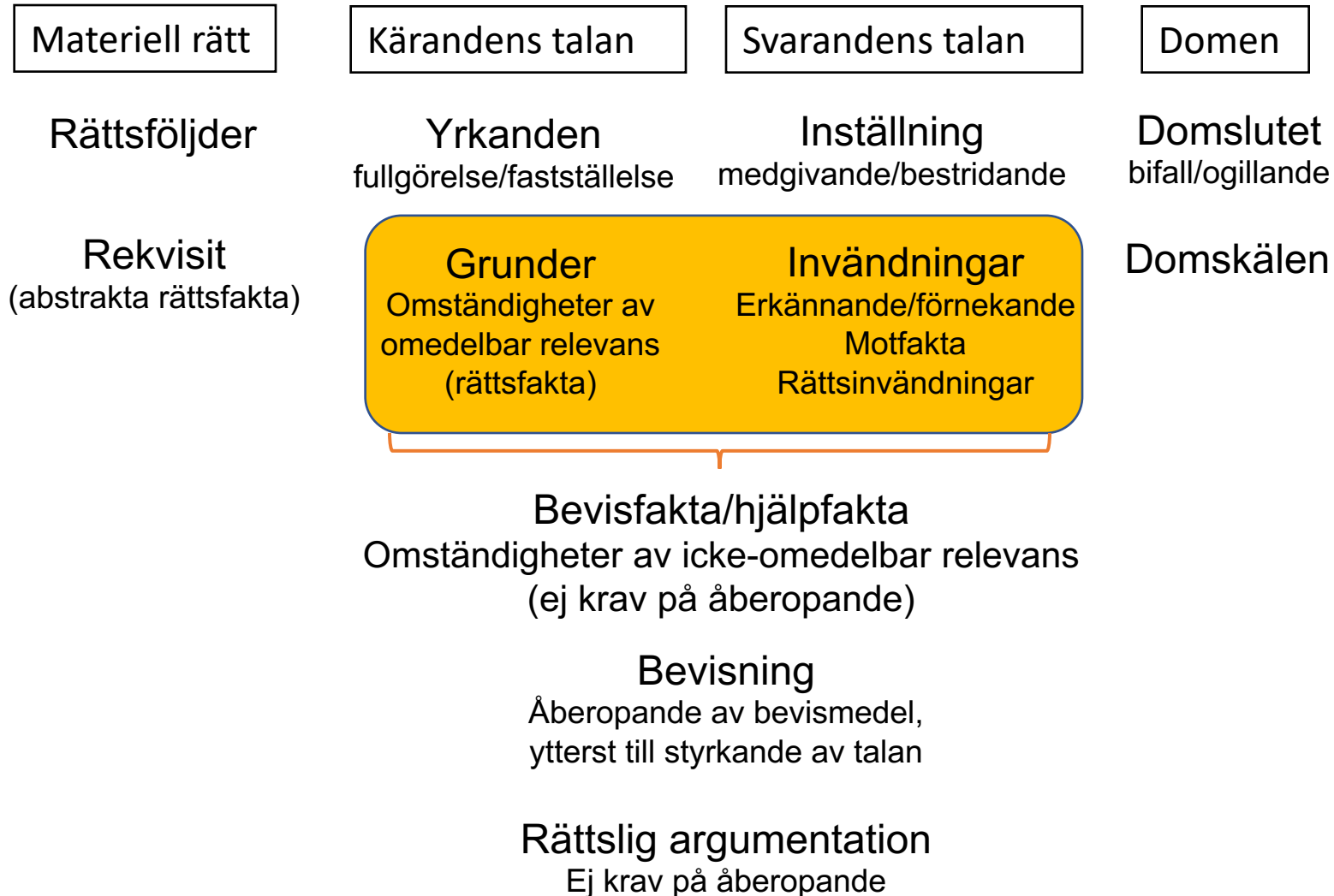
Några enkla utgångspunkter:

Vad som är att kvalificera som rättsfakta/bevisfakta följer av den materiella rätten (rekvisiten). En fråga om att parterna ska anpassa sin talan utifrån detta – främst kravet på åberopande av omständigheter.

Bevisfakta kräver ej åberopande. "Införs" i målet (även genom t.ex. vittnen) och träffas inte av preklusion.

Rättslig grund/argumentation krävs inte och binder inte rätten (Jura novit curia)

2. Åberopande av rättsfakta

2. Åberopande av rättsfakta

Materiell rätt

Kärandens talan

Svarandens talan

Domen

Kravet på åberopande?

Grunden ska utgöras av *konkreta omständigheter* – inte rekvisit (abstrakta rättsfakta). Måste dock inte vara bevisbara händelser utan kan vara t.ex. händelser som *kunnat* inträffa (jfr dock NJA 2011 s 718).

Utöver krav på konkretisering utgör *individualiseringsmoment* avseende rättsfakta (tid, plats etc.) också rättsfakta. Prekluderas som rättsfakta.

Rekvisit som innefattar en rättslig bedömning (culpa, skälighet)?

2. Åberopande av rättsfakta

Materiell rätt

Kärandens talan

Svarandens talan

Domen

Kravet på åberopande?

”Parten måste ge klart och otvetydigt uttryck för att omständigheten åberopas till grund för talan.” (NJA 2019 s. 802)

Ej tillräckligt att en omständighet anförs ”sakframställningsvis” av käranden (NJA 1980 s. 352) eller bara nämns i förbigående i skrift (NJA 1996 s 52). Jfr dock prövning trots att en part inte tydligt angivit vad som är bevisfakta respektive rättsfakta (NJA 1992 s 375).

ytterst till styrkande av talan

Rättslig argumentation

Ej krav på åberopande

2. Åberopande av rättsfakta

Materiell rätt

Rättsföljder

Kärandens talan

Yrkanden

Svarandens talan

Inställning

Domen

Domslutet

Kravet på åberopande?

Icke-existensen av en omständighet är också en omständighet. Icke-existensen av motpartens åberopade rättsfaktum behöver inte åberopas uttryckligen utan är utgångspunkten om de inte erkänns.

Ändring från erkännande till förnekande av en omständighet innebär ett nytt åberopande (NJA 1975 s 603). Även omvänt?

Rättslig argumentation

Ej krav på åberopande

2. Åberopande av rättsfakta

Materiell rätt

Kärandens talan

Svarandens talan

Domen

Åberopsbördan

17:3 talar inte om vilken part som ska drabbas om någon enligt de materiella rekvisiten nödvändig omständighet *inte* har åberopats (t.ex. att reklamation av ett fel skett/inte skett eller att formkraven för ett avtal är uppfyllda/ej uppfyllda)

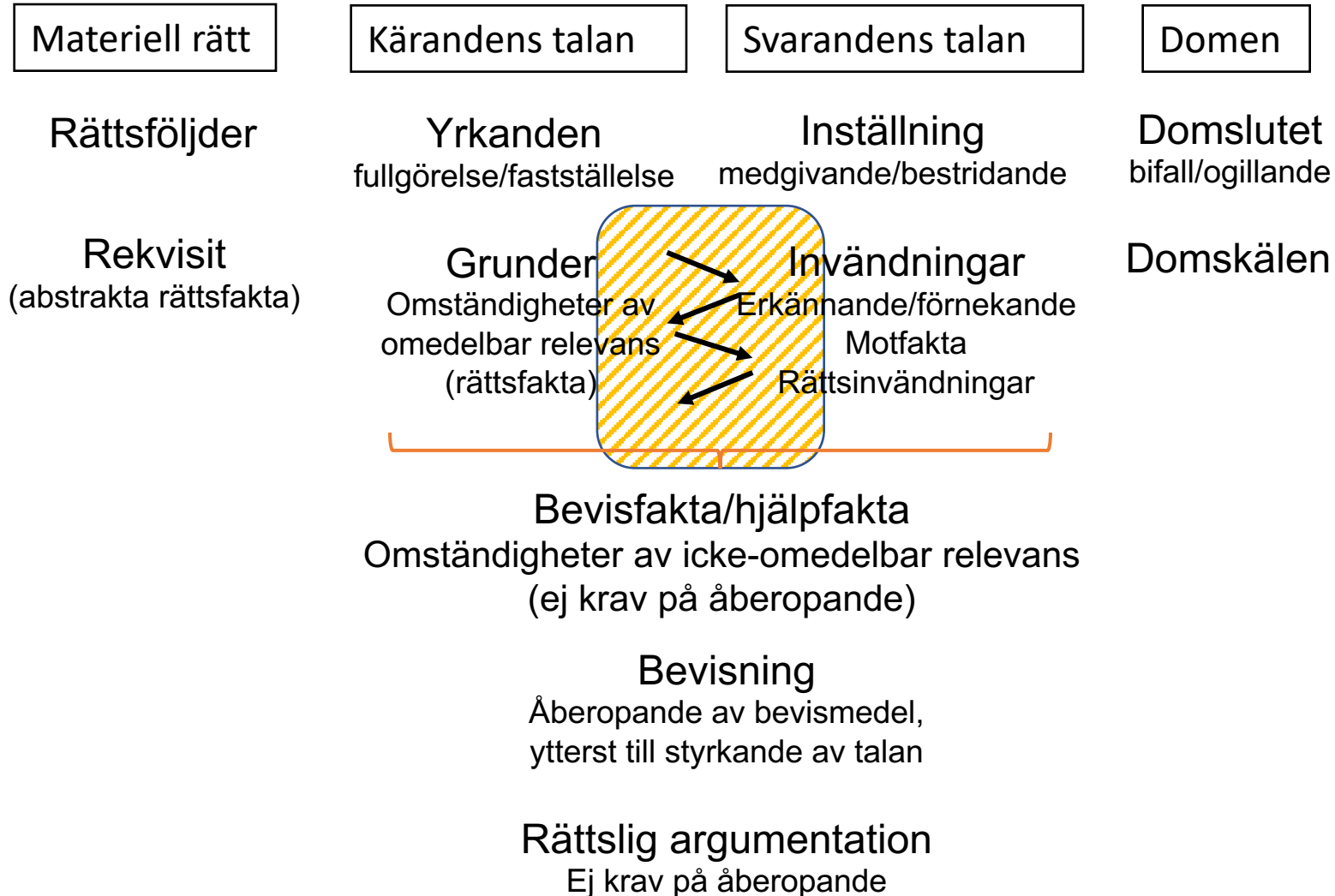
En normativ bedömning utifrån bl.a. vad som är rimligt att kräva att någon av parterna har fört in i målet genom åberopande, med hänsyn till den materiella rätten (= åberopsbördan). Jfr. bevisbördan.

ytterst till styrkande av talan

Rättslig argumentation

Ej krav på åberopande

2. Åberopande av rättsfakta

2. Åberopande av rättsfakta

Den succesiva relevansens princip

En och samma omständighet kan också få olika kvalifikation beroende på i vilken egenskap/ordning parterna åberopar dem (= den succesiva relevansens princip).

Kärandens invändning mot ett motfaktum innebär t.ex. inte i sig att invändningen också utgör en grund för käromålet (NJA 2019 s. 802 - förnekande av att betalningsskyldighet villkorats och att villkoren inte uppfyllts utgör inte ett åberopande av omständigheten som uppfyller villkoret som egen grund för kravet)

Rättslig argumentation

Ej krav på åberopande

2. Åberopande av rättsfakta

Materiell rätt

Kärandens talan

Svarandens talan

Domen

Alternativa händelseförlopp som motfakta eller bevisfakta?

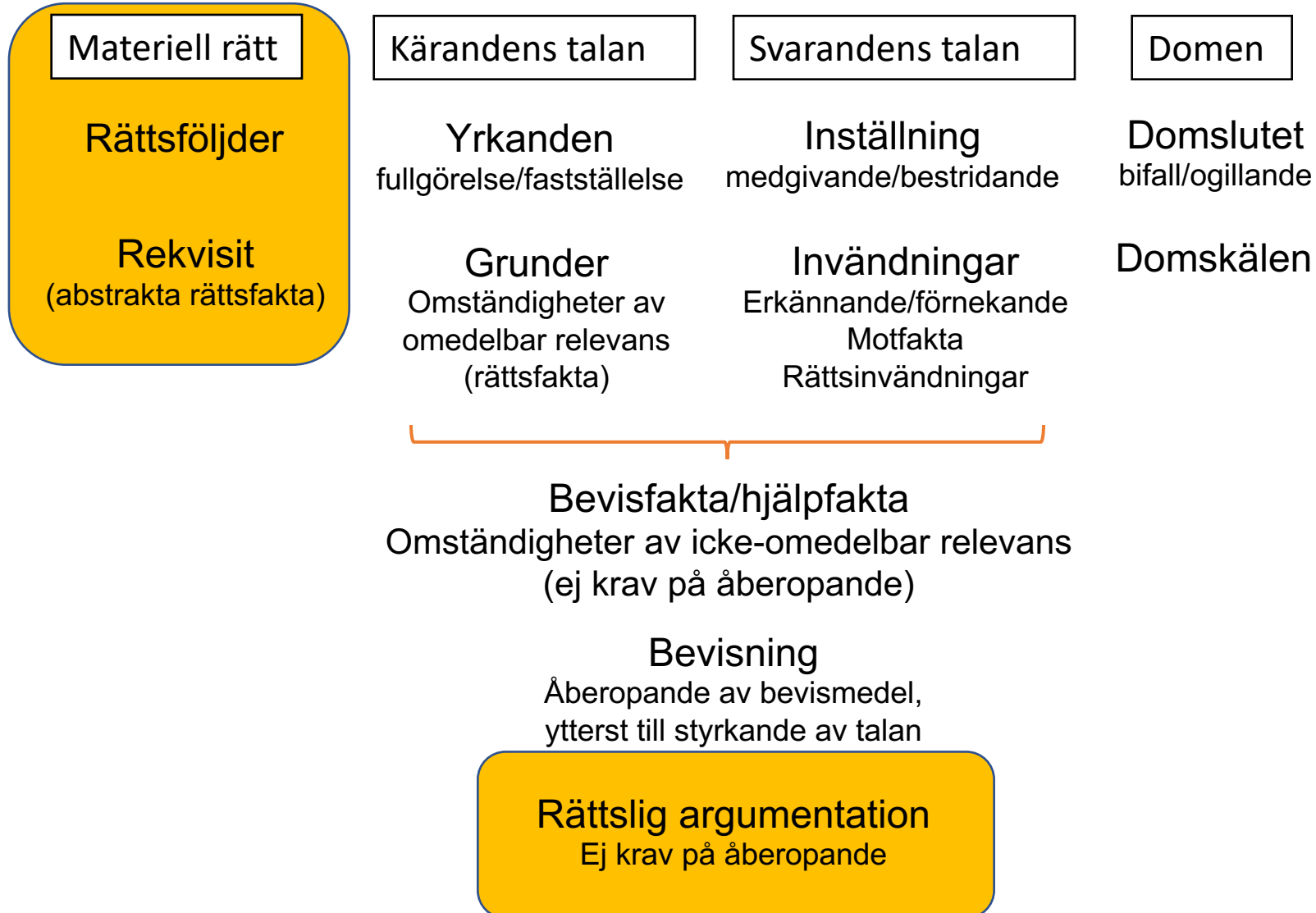
Vad gäller för alternativa händelseförlopp som anförs till stöd för svarandens bestridande?

Utgör inte alltid motfaktum (jfr åberopande av rättsupphävande fakta) utan kan strikt sett utgöra bevisfakta till stöd för förnekandet av kärandens rättsfaktum (jfr NJA 2014 s. 364 där omständigheten att betalning inte skett till följd av försträckning utan till följd av gåvolöfte behandlades som rättsfaktum)

Rättslig argumentation

Ej krav på åberopande

3. Rättslig argumentation

3. Rättslig argumentation

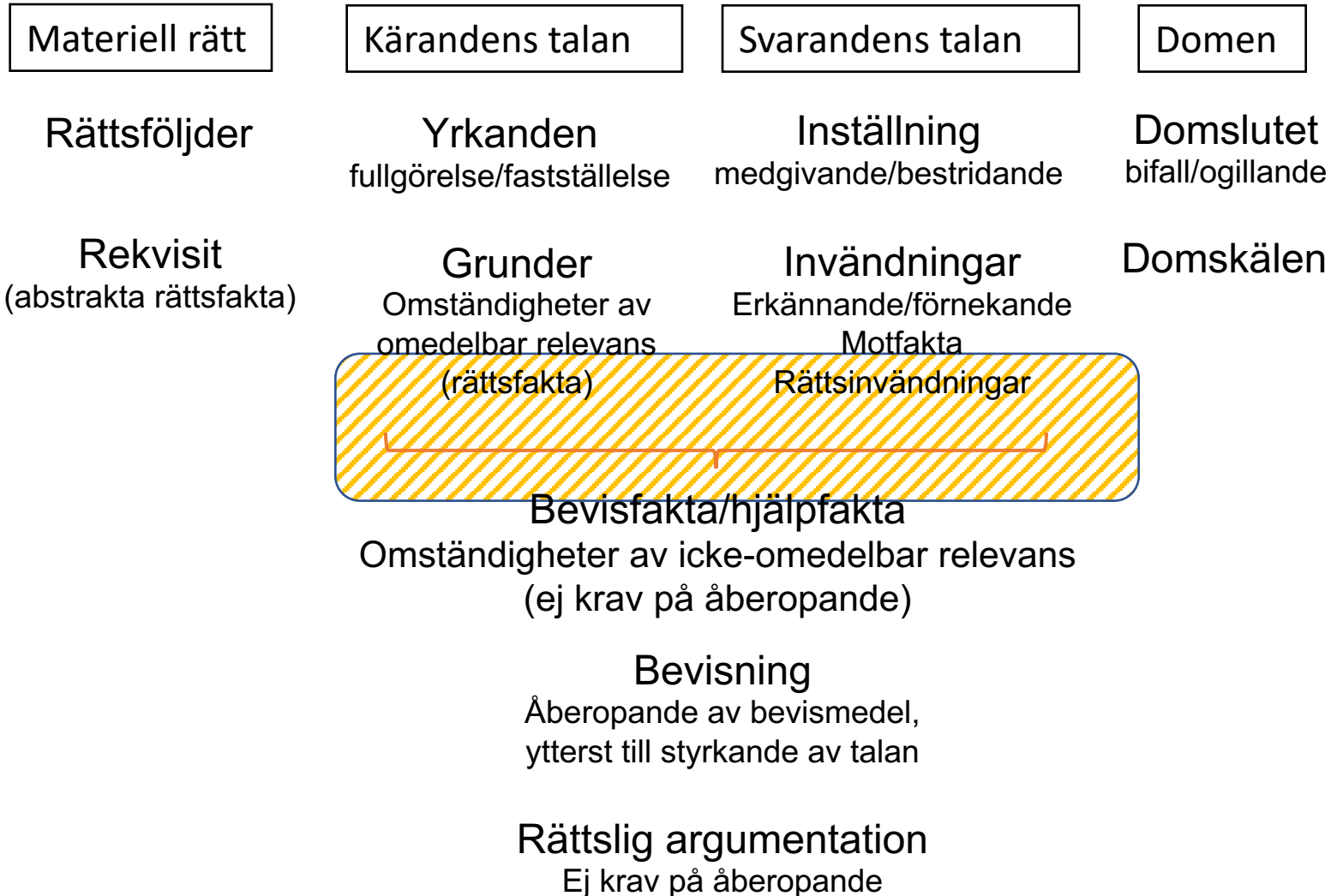
Den rättsliga bedömningen påverkar kvalifikationen:

Olika tillämpning av den materiella rätten kan leda till att omständigheter kan kvalificeras som antingen rättsfakta eller bevisfakta.

Återbetalningsskyldighet till följd av att betalning skett utan rättsgrund eller grundad på försträckning (NJA 2014 s. 364, "Tandläkarens olycka").

Förpliktelser som kan ha uppkommit genom partens handlande istället för genom t.ex. undertecknande av avtal (se NJA 1992 s. 375 om letter of intent eller agerandet vid undertecknandet och NJA 2019 s. 802 om betalningsansvar redan för ursprunglig fordran eller genom senare betalningsutfästelse)

3. Rättslig argumentation

3. Rättslig argumentation

Materiell rätt

Kärandens talan

Svarandens talan

Domen

Ny rättslig argumentation om tidigare åberopade omständigheter:

Även om parterna inte anger rättslig grund/argumentation innebär åberopandet av rättsfakta indirekt en avgränsning av vilka materiella regler som kan tillämpas (jfr dock NJA 2016 s. 107, emissionsgarantin, där HD tycks gå utanför grunden).

Ny rättslig argumentation kan dock inom denna ram anföras av parterna och kan leda till annan utgång. T.ex. andra rättsliga ansvarsgrunder (löfte/associationsrättslig ansvar i NJA 1952 s. 535, aktsamhetskrav/strikt ansvar i NJA 1991 s. 720) eller ny rättslig kvalifikation av omständigheter som redan åberopats som grund (preskriptionsavbrott i NJA 1987 s. 243, skadeståndsgrundande handlande i NJA 1988 s. 161)

3. Rättslig argumentation

Materiell rätt

Kärandens talan

Svarandens talan

Domen

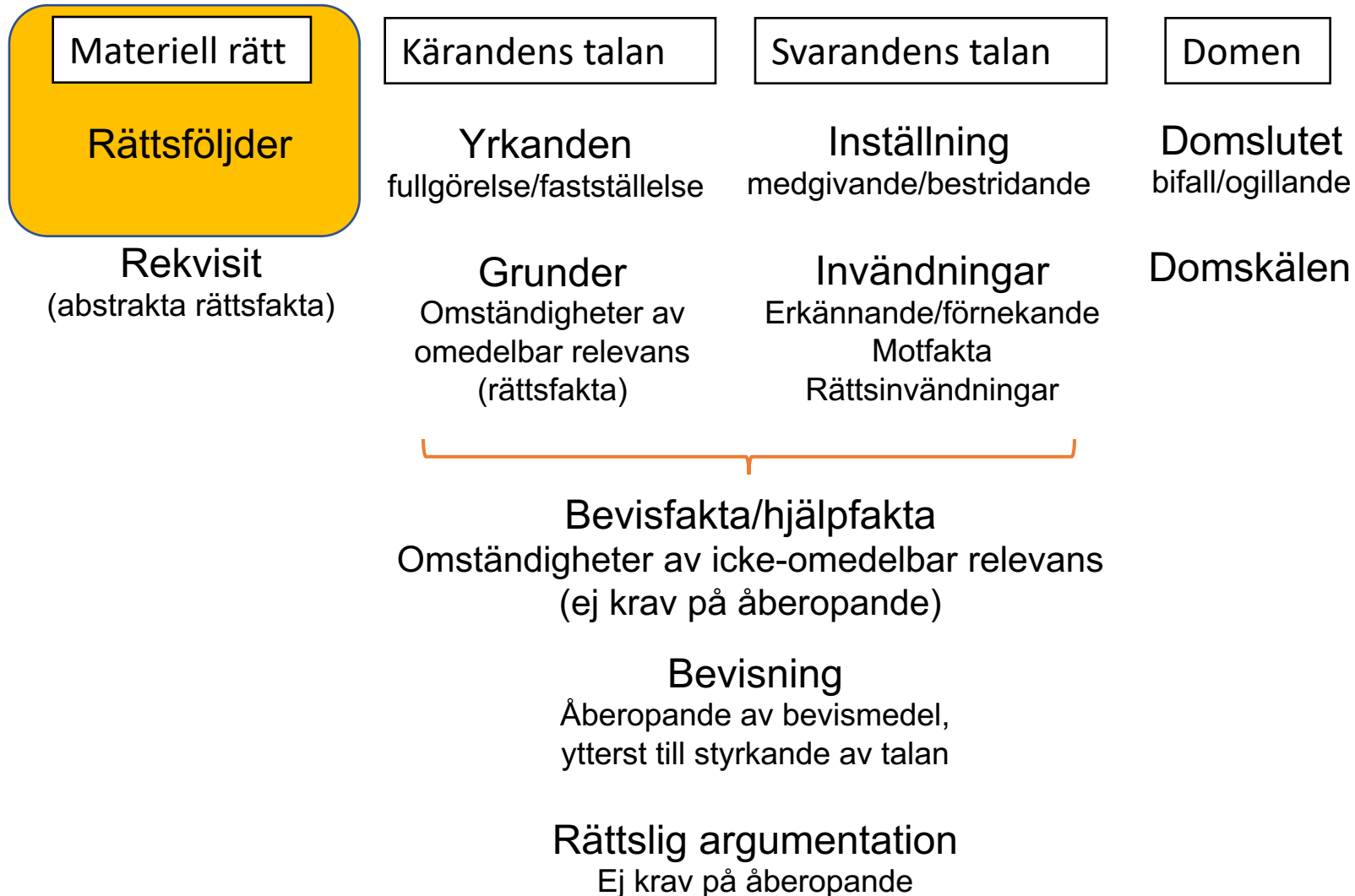
Kan parternas rättsliga argumentation binda rätten?

Parterna kan med t.ex. villkorade medgivanden styra så att existensen av en tvistig omständighet leder till den yrkade rättsföljden.

Kan käranden (numera) också genom uttryckliga rättsliga "avståenden" hindra domstolen att använda vissa rättsliga grunder? T.ex. att en talan ej är skadeståndsrättsligt grundad utan på "subrogationsrätt" (NJA 2016 s 107, emissionsgarantin) eller att en talan avser enbart utomobligatoriskt skadeståndsansvar och inte arbetsrättsliga rättsgrunder (NJA 2015 s. 899).

Rättslig argumentation
Ej krav på åberopande

4. "Rättskraftsspöket"

4. "Rättskraftsspöket"

Materiell rätt	Kärandens talan	Svarandens talan	Domen
Rättsföljder	Yrkanden fullgörelse/fastställelse	Inställning medgivande/bestridande	Domslutet bifall/ogillande
Alternativa och ekonomiskt likvärdiga rättsföljder	Alternativa yrkanden som leder till samma rättsföljd eller alternativa rättsföljder	Möjliga framtida yrkanden som kunnat vara invändning mot samma rättsföljd eller alternativa rättsföljder (upp till värdet i mål 1)	Domskälen
Rekvisit (abstrakta rättsfakta)	Grunder Omständigheter av omedelbar relevans (rättsfakta)	Invändningar Erkännande/förnekande Motfakta Rättsinvändningar	
	Andra omständigheter till grund för yrkad rättsföljd eller alternativa rättsföljder	Alternativa grunder för framförda och för alternativa invändningar mot rättsföljden i mål 1 eller alternativa rättsföljder	

Del B. Sammanfattning/Slutsatser

- Inte bara en fråga om hur preciserat ett åberopande ska vara eller under vilka rubriker något ska anges. Vad som utgör rättsfakta eller bevisfakta följer inte automatiskt av hur den materiella rätten ser ut.
- Stort utrymme för diskussion (och tvist) om t.ex.:
 1. Vilka omständigheter som är rättsfakta i ett mål,
 2. Effekten av vilken part som åberopar vad, och
 3. Vilka omständigheter som faller inom "samma sak" eller inte.
- Inga enkla "tumregler" finns – eftersom varje situation beror på den materiella rätten, partsställningen, faktiska omständigheter etc.
- Det slutliga bevistemat som verktyg för domstolen och parterna?